

Саме у ранньому шкільному віці формується ставлення до церковного співу, пробуджується інтерес до нього, комплексно розвиваються музичні здібності, формуються навички та вміння сприймати і виконувати церковні твори.

Церковний спів впливає не тільки на емоційно-естетичний розвиток особистості дитини, але й на розумовий. Виховання слуху й голосу, як підказує історичний досвід, впливає на формування мовлення, а мовлення – це основа мислення.

Отже, церковний спів має великий вплив на формування творчих якостей дітей молодшого шкільного віку. По-перше, як складова світової культури, знання якої необхідне кожній освіченій людині. По-друге, як загальнолюдська цінність, що здатна зробити життя дитини щасливішим, сповненим розуму, порядності, спокою.

Література

1. Болгарський Д.А. Значення церковного співу у Православному богослужінні. - «Древний глас», 2003-2005.
2. Букач М.М. Вокальне виховання у молодшому шкільному віці. Стаття. Наукові праці. – Том 136. Випуск 123. 2010.
3. Вишеславцев Григорій., свящ. вчення про сімейне життя святителя Філарета Московського.-М., 2002.
4. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: В ІУ т. –М.1955. – с.425.
5. Кошиць О.А. Листи О.Кошиця до П.Масенка. Вінніпег, 1954 р. Лист від 17 лютого 1940 р.
6. Кошміна І.В. Російська духовна музика. Програми. Методичні рекомендації. Кн.2-М., 2001.
7. Медушевський В.В. Внемлите ангельскому пению.-Минск, 2000.
8. Медушевський В.В. Православное понятие личности: как освещает оно проблемы культуры и музыки? – М.:МГК, 1995, с.14.

УДК 373.3:78

Турчин Т.М.

ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ЗАГАЛЬНІЙ МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ

В статье рассматривается проблема усовершенствования системы начального музыкального образования. Принцип учета взаимодействия управляемого и спонтанного музыкального развития детей означает достижение органического единства свободно выражать свои вкусы и предпочтения, воспроизводит собственное "Я" в музыкальной деятельности. Принцип учета взаимодействия основывается на достижении оптимального соотношения между силой свободы и ущемления, предоставления учащимся возможности свободного самовыражения в искусстве ориентирует учителя на внимательное отношение к музыкальному опыту детей, приобретенного не только на музыкальных занятиях, но и за пределами учебного процесса. Анализ-оценивание музыки направлен на активизацию музыкально-аналитического мышления школьников. Благодаря аналитическим умениям каждое явление музыкального искусства должно рассматриваться с учетом стилистических, культурных и других особенностей.

Сформированные аналитические умения должны дать возможность воспринять, проанализировать, рассмотреть особенности формы и содержания произведения искусства, индивидуально-творческую манеру, стиль почерка автора, его мировоззрение с позиции конкретной эпохи, художественно-стилевого направления в искусстве.

The problem of improving the system of elementary music education. The principle of interaction between managed and spontaneous musical development of children means achieving organic unity to freely express their tastes and preferences, play your own "I" in the music business. The principle of cooperation is based on achieving a balance between the power of freedom and

infringements, providing students with opportunities for free expression in art focuses on the teacher's attention to children's musical experience, acquired not only in music lessons, but also outside of the educational process. Analysis, evaluation of music aimed at strengthening the musical-analytical thinking of students. Due to the analytical skills of every phenomenon of musical art should be considered taking into account the stylistic, cultural and other features. Formed analytical skills should enable to perceive, analyze, consider the characteristics of the form and content of a work of art, private, artistic style, the style of handwriting of the author, his world from the perspective of a particular era, artistic and stylistic direction in art.

Сучасні умови розвитку суспільства, зокрема успіх музичного шоу-бізнесу в нашій країні, сформувавши не лише “смаки”, але й стійке небажання дітей помічати всю сукупність мистецького багатства, накопиченого людством у ході багатоміліонної історії. З іншого боку – об’єктивна виховна і розвивальна значущість мистецтва вимагають принципово нових вимог до музичної освіти, необхідність пошуку засобів оновлення початкової її ланки, де закладаються основи музичної культури дітей.

Аналіз наукової літератури свідчить про значну кількість праць вітчизняних учених, у яких розглядалися різні аспекти музично-педагогічної проблематики, зокрема дослідження шляхів формування духовної культури учнів, втілення гуманістичних орієнтирів художнього навчання, реалізації виховного впливу мистецтва на становлення особистості (І. Бех, В. Бондар, І. Зязюн, Г. Меднікова, Н. Миропольська, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька та ін.). Водночас проблеми інновацій у роботах учених стосуються переважно загальної освіти, у той час як питання оновлення музичної освіти лишилися поза увагою науковців.

Одним із принципів мистецького навчання в початковій школі має бути *принцип врахування результатів взаємодії керованого і спонтанного музичного розвитку дітей.*

Сучасний учитель початкової музичної освіти має бути одночасно і викладачем, і вихователем, і організатором педагогічного процесу, а також консультантом для батьків. Йому вже недостатньо просто добре володіти змістом програмного матеріалу для якісного здійснення навчального процесу; йому важливо розуміти співвідношення навчання і розвитку, знати етапи, закони і принципи формування перцептивних дій, найоптимальніший стиль спілкування і взаємодії з учнями, побудований на гуманній основі з метою введення дітей у світ прекрасного, прилучення їх до цінностей національного і світового мистецтва.

Ефективність навчально-виховної роботи в початковій музичній освіті залежить і від ставлення самих учнів до музичних занять. Сучасна парадигма навчання має орієнтувати на педагогічну підтримку будь-яких спроб учня до творчого самовиявлення. Учитель завжди має любити і чути свого учня. До дитини, в першу чергу, учитель музики має ставитись як до духовно багаті особистості з багатогранною системою цінностей, надавати їй можливість свідомо виражати і відтворювати власні переживання у музичній діяльності. Необхідно не тільки пояснювати, показувати, як треба діяти, вибирати найбільш дієві форми спілкування в ділових і міжособистісних ситуаціях, у відтворенні виконавських і творчих діях, головне – сформувати в дитині прагнення бути неповторною особистістю в музичному мистецтві, відшукати оригінальне, самобутнє розв’язання музично-творчих завдань, вільно реалізувати свої творчі можливості задля себе і оточення людини лише за наявності віри у самого себе. А це може зміцнитися тоді, коли сприймаються і оцінюються не тільки позитивні якості учня, а вся особистість у цілому, тобто коли поважають її гідність, виявляють гуманність.

Учитель має ставити перед учнями посильні і розумно сформульовані вимоги з метою їх подальшого розвитку, тобто здійснювати педагогічний вплив гуманістичного, а не авторитарного характеру. Оскільки першочерговим завданням учителя є виховання та розвиток унікальної особистості учня, кінцевою метою його роботи стає здатність учня самостійно проникати у специфічний зміст музичної мови, моделювати художній образ та втілювати його адекватними виконавськими засобами. Процес художньо-педагогічної взаємодії накладає на учителя особливі обов’язки щодо дбайливого культивування творчої особистості учня. Тобто, для продуктивної роботи учителю необхідно самому володіти культурою сприймання, розвиненими навичками художньо-педагогічного спілкування,

прийомами специфічної мистецько-педагогічної взаємодії для підтримки найменших спроб самостійного вияву молодших школярів у мистецтві.

В музичному розвитку молодших школярів учителю музики в початковій школі необхідно враховувати, що вікові особливості сприймання музики учнями визначаються передусім обмеженістю життєвого і музичного досвіду дітей, специфікою мислення. Означений принцип має орієнтувати учителя на уважне ставлення до музичного досвіду дітей, набутого не тільки на музичних заняттях, а і самостійно.

Надзвичайно важливо, щоб дитину оточувало естетично привабливе розвивальне і виховне середовище, яке учитель разом з дітьми змінював. При формуванні музичного досвіду учитель має враховувати ступінь оволодіння музичними знаннями, переживання і усвідомлення значущості музичних творів; осмислення вражень, отриманих внаслідок взаємодії з музикою; реалізацію досвіду у музичній діяльності та спілкуванні. Цей процес має носити динамічний характер, оскільки поглиблення, збагачення і трансформація складових досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва відбувається при кожному спілкуванні з музичними творами.

У процесі музичного розвитку дітей учитель намагається поєднувати емоційне і раціональне. Оволодіння музичними знаннями тільки на інтелектуальному рівні, без емоційного забарвлення призведе до утворення абстрактних знань, які не матимуть для учнів особистісної значущості. Відсутність переживання змісту музичного твору, а значить і самого процесу отримання знань, не дасть школярам глибоких уявлень про музичне мистецтво. Керуючи співвідношенням емоційного і раціонального у процесі пізнання музики, учитель знівелює переваги тих чи інших елементів. На розвиток музичного сприймання значний вплив має мовний досвід. Цьому сприяє те, що спів, як найдоступніша для дітей форма активного засвоєння музики, тісно пов'язаний з мовою, голосом. Необхідність знайти відповідні слова спонукає учнів не тільки уважно слухати, але й усвідомлювати зміст музики. Формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у молодших школярів має сприяти вихованню ціннісної свідомості та ціннісного світовідношення.

Оскільки музичний розвиток молодших школярів відбувається не тільки під впливом соціального середовища, а і в процесі сприймання музики, що оточує учнів в повсякденному житті, учителю музики в початковій школі необхідно враховувати музичний досвід школярів, набутий не тільки на музичних заняттях, а і самостійно.

Форма навчання, яка стосується *аналізу-оцінювання музики* спрямована на активізацію музично-аналітичного та емоційно-оцінювального мислення школярів і передбачає додатково до розповсюджених у практиці музичного навчання введення ігор типу “музичне журі”, “виконавська самопрезентація”, проведення концертів-діалогів, концертів “за заявками слухачів” на уроках музики та у межах музично-просвітницької діяльності тощо.

Активізація музично-аналітичного мислення розвиває музично-творчі і загальні здібності учнів. Воно може стати однією з найважливіших складових суті творчої особистості зі сформованими у неї видами процесу мислення: образного, абстрактно-логічного, наочно-дієвого; розумовими операціями: аналізу, синтезу, порівняння, абстракції, конкретизації, узагальнення у процесі засвоєння виконавських та музично-теоретичних знань, практичних вмій та їх використання у музичній діяльності. Розвитку музично-аналітичного мислення молодших школярів сприяють бесіди, роздуми, оцінні судження, порівняння і зіставлення з малюнком, словом, рухом.

Для того, аби досягнути музично-художній образ, необхідно не лише уявити його, але і зрозуміти, якими конструктивними і художньо-виражальними засобами композитор розкриває переживання людини. Саме тому велика увага повинна надаватися аналітичній роботі. Активізації музично-аналітичного мислення молодших школярів сприяє поглиблений аналіз різних творів, яскраві порівняння і зіставлення, широкі стильові узагальнення. Розвинене музично-аналітичне мислення молодших школярів відкриває широкі можливості для створення ціннісних установок щодо формування творчих здібностей учнів і виховання їх духовної культури.

Слухання музики відіграє велику роль для збагачення музичного тезаурусу учнів особливо тоді, коли відбувається з одночасним переглядом нотного твору. Емоційному та інтелектуальному осягненню музики та збагаченню музичного тезаурусу сприяє гра, яка є засобом стимулювання та збагачення тезаурусу особистості. Як на уроках музики в початковій школі так і у межах музично-просвітницької діяльності доцільно систематично проводити пізнавальні ігри, концерти-діалоги пов'язані з активізацією музично-аналітичного мислення учнів. Використання ігор призводить до підвищення творчого потенціалу учнів, до більш глибокого, осмисленого та швидкого засвоєння музичного матеріалу, що вивчається, формує пізнавальний інтерес учнів і розвиває їх музично-аналітичне мислення.

Багаторівневі завдання, що стосуються аналізу-оцінювання музики молодшими школярами успішно вирішуються тільки за умови забезпечення початкової школи відповідно підготовленими, методично озброєними педагогічними кадрами, які знають і люблять музику як мистецтво і як навчальну дисципліну. Розкриття змісту музичного твору у єдності змісту і форми не є самоціллю: аналітичні знання, вміння мають використовуватися у всіх аспектах діяльності учителя музики.

Важливо з перших років навчання навчити молодшого школяра емоційно пережити інформацію, яка ними усвідомлюється. З огляду на це зростає значення сенсорного виховання молодших школярів за рахунок посилення емоційності змісту навчання, ігрових форм організації занять, підвищення ролі предметів навколишнього світу. Через емоційні почуття та емоційний стан особистість усвідомлює свою індивідуальність, неповторність, значущість та розвинути свій внутрішній світ.

Розвиненість емоційних реакцій передбачає прояв емоційного відгуку на музику від окремих співзвуч до цілих музичних творів, відчуття характеру музики, наявність естетичного задоволення від її виконання. В естетичному оцінюванні дитина визначає красу сприйнятого явища і відповідно до цього висловлює своє ставлення до нього у формі безпосередньої емоційної реакції та оцінювального судження ("подобається", "гарно"). Спільна діяльність учителя і учнів у процесі формування емоційно-оцінювального мислення визначається виділенням виразно-сміслового змісту музичних творів, сприяє переорієнтуванню сприйняття дітей із зображальних характеристик музичних творів на виражальні. Але не завжди позитивна реакція на сприйняття є свідченням того, що дитина оцінює твір як прекрасне, розуміє його красу. Необхідно виховувати в учнів емоційну чуйність, звертати увагу на прекрасне в навколишньому житті та побуті, у творах мистецтва. Необхідно привчати дітей чути в музиці передусім почуття, думки, настрої, характер людини, доводити їм, що попри всю різноманітність музики її мета полягає в передачі почуттів людини, її особистісного ставлення до дійсності.

Виховання естетичних почуттів важливо пов'язувати з формуванням свого духовного обличчя людини, правильних естетичних поглядів, переконань і смаків. Потрібно навчити дитину виокремлювати естетичне оцінювання від інших виявів оцінювання, тобто за усвідомленням, поясненням причин позитивного або негативного ставлення, розуміння людиною цієї цінності.

Надзвичайно важливо активізувати емоційно-оцінювальне мислення молодших школярів на уроках музики, тому що здатність емоційно відгукуватися на прекрасне, любити і цінувати його мають зробити життя людини більш змістовним, яскравим і багатим. Формуванню всіх умінь емоційно-оцінювального мислення молодших школярів сприятиме активізація образного мислення. Одне почуття викликає інше, одна думка породжує другу, спрямовуючи іноді свідомість у сферу, лише віддалено пов'язану з почутим.. Внаслідок цього в учнів виникають стійкі зв'язки між особливостями певного жанру і життєвою ситуацією. Актуалізація художнього змісту видів діяльності забезпечує формування стрижневих умінь музично-естетичного моделювання. Тим самим учитель спрямовує пізнавальну, комунікативну та ігрову діяльність молодших школярів до залучення художніх образів музики в сам процес діяльності.

Якщо молодші школярі в переважній більшості відзначаються готовністю до емоційного контакту в умовах ігрової діяльності на уроках музики, то учителі не завжди відрізняються умінням використати елементи музично-ігрової драматизації. Тому такий

факт, як емоційність учителя початкових класів, має бути одним із найважливіших у процесі активізації емоційно-оцінювального мислення молодших школярів.

Таким чином, на уроках музики в сучасній початковій школі має досягатись єдність застосування засобів педагогічно цілеспрямованого розвитку учнів і підтримки найменших спроб самостійного вияву молодших школярів у мистецтві, і надання їм можливості вільно висловлювати свої смаки і уподобання, відтворювати власне "Я". В умовах взаємодії між учителем і учнем має формуватись досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва, що визначає готовність молодших школярів до глибокого переживання і осмислення музичних творів, підвищення ефективності музично-освітньої діяльності.

Література

1. Турчин Т.М. Початкова музична освіта: проблеми модернізації : [Монографія] / Т.М.Турчин. – Чернігів : ПАТ "ПВК "Десна", 2013. – 368 с.

УДК: 37.016:78

Мудролюбова І.О.

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ МЕТРО-РИТМУ У ДІТЕЙ НА УРОЦІ З ПРЕДМЕТУ «СОЛЬФЕДЖІО»

Стаття посвячена важности роли ритма в музицировании и общем развитии ребенка. Автором статьи показаны основные взгляды относительно преподавания ритма выдающихся педагогов-музыкантов, проанализированы некоторые современные проблемы и методы преподавания метро-ритма на уроках «Сольфеджио».

Ключевые слова: метро-ритм, сольфеджио, ритмические упражнения, К.Орф, Е.Жак-Далькроз.

The article is devoted to importance of role of rhythm in music and to general development of child. The author of the article is reflect basic looks in relation to teaching of rhythm of prominent teachers-musicians, some modern problems and methods of teaching of subway-rhythm, are analysed on lessons from the subject of «solfege»

Keywords: rhythm, solfege, rhythmic exercises, K.Orf, E.Jaques-Dalcroze.

Роль ритму у мистецтві велика і різноманітна. Багатообразні прояви ритму в різних видах і стилях мистецтв (не тільки часових, а й просторових), а також за межами художньої сфери. У нашому житті усе підпорядковане ритму – мова, ходьба, трудові процеси тощо. Але особливо велика роль ритму в музиці. Ритм – це впорядкованість, чергування будь-яких елементів, які відбуваються з певною послідовністю та частотою. У музиці це поняття передає «плинність», співучість мелодії. Ритм є одним з основних елементів виразності мелодики. Г.Нейгауз писав про ритм в музиці як її про найсуттєвіший елемент [5].

Величезну роль ритму в музиці підкреслював А.Гольденвейзер: «Ритм – це свого роду першооснова, яка відіграє величезну роль у музичному мистецтві. На жаль, в тому випадку, коли люди, які мають хороший слух, не володіють відчуттям ритму, боротьба з цим недоліком виявляється особливо важкою» [8].

Швейцарський педагог і композитор Е. Жак-Далькроз наголошував «Життя – є музика з її живим і життя відтворюючим ритмом,» [2, с.120]. Саме він розробив систему музично-ритмічного виховання. Розвивати музичні здібності, стверджував педагог, потрібно через ритм. Він вважав, що вносячи порядок у рухи дитини, виховуючи в ній почуття ритму, дитину можливо підготувати до життєвої і, зокрема, музичної діяльності. Виразні рухи мали розкрити емоційну сторону музичного твору [7, с. 93]. Він підкреслював, що музичний ритм має не тільки моторну, але й емоційну природу. Емоційний вплив ритму на слухача є дуже сильним, а емоційний відгук на ритм є як би найпростішим, первинним проявом музикальності.